

ÇAĞDAŞ SANATTA KARŞI METAFORLAR

(Yüksek Lisans Tezi)

Nuray SÜMER

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ

Haziran 2014

ÖZET

Bu çalışma Gazi Güzel Sanatlar Enstitüsü Resim Anasanat Dalı'nda (GGSER) yapılmıştır. Çağdaş sanat tanımının yapıldığı tarihten günümüze, sanat akımları içerisinde, karşı olma, muhalif olma anlamlarını taşıyan *karşı* olgusu 'dil'in düş evreni' olarak tanımlanan *metafor* kavramı üzerinden ele alınmıştır. Bu konuda öne sürülen görüşler, araştırmacının uygulama çalışmalarında - okuma, gözlemlene, inceleme gibi safhalardan süzülüp - deneyimlenerek gerçekleştirilmiştir.

Sanatta metafor, nesnelere aracılığıyla sanatçının göstermek istediği imgeleri yeniden anlamlandırmaktır. Bu anlamlandırmayı çözümlen, göstergebilimdir. Göstergebilimin ana kavramları olan gösteren ve gösterilen ilişkisini okumak, metaforları anlamlandırmada bize yardımcı olurken sanatın simgelerle olan bağları da düşüncenin biçimlendiği yerde ortaya çıkar. Umberto Eco, metaforu, "düşüncenin biçim ile açıklanması" olarak görür (Eco, 1992: 79). Kavramın zihinsel değişikliğe uğrayarak bir şeyi gösterirken başka bir şeyi imlemesi, metaforların çok katmanlı yapısıyla ilişkilidir. Düşünce, zihinde nasıl bir biçime dönüşürse sanatçı da zihnindeki tasarımını göstergelerle imgeye dönüştürür. Sanatçının nesnelere kurduğu biçim-içerik ilişkisi diyalektik bir ilişkidir ve sanat yapıtının derinliğini oluşturur.

Tezin ana örgüsü olan 'karşı metafor' kavramı teorik düzlemde, sosyoloji, felsefe, dil bilim ve göstergebilim gibi sosyal bilim alanındaki okumalar, çağın sanatçıların beslendikleri tarihsel ve güncel referanslı olaylarla birlikte ele alınmıştır. Sanatçının dünyası, çağın getirdiği sosyolojik, ekonomik, politik değişimlerle birlikte şekillenerek düşünen, sorgulayan ve eyleyen sanatçı tipini doğurur. Batıda ve ülkemizde bu bağlamda sanatçıların ürettikleri pek çok yapıt, titiz bir elemeyden geçirilip bireysel çalışmalarla ilişkilendirilerek sınırlandırılmıştır.

Son bölüm, politik ve toplumsal bağlamda metaforik anlatımlar içeren disiplinlerarası pratiklerden oluşur. Araştırmacı, politik ve toplumsal düzlemde şekillendirdiği sanat anlayışını, resim, video, yerleştirme veya farklı araçlarla geniş bir platformda anlatabilme olanağına kavuşmuştur. Ayrıca tez süresince okunan kitaplar, görsel deneyimler, izlenen filmler ve sanat yapıtlarının bıraktığı etkiler, düşüncelerde şekillenerek, sözün, imgede yer bulmasına olanak sağlamıştır. Metafor kavramı, yapılan uygulamalarda biçim, içerik ve teknik, dil ve dilsel çözümlenmeler felsefi ve politik düzlemde anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Bilim Kodu : 404.7.016
Anahtar Kelimeler : Metafor, dil, göstergebilim, anlamlama, simge
Sayfa Numarası : 126
Danışman : Prof. Mehmet YILMAZ

COUNTER-METAPHORS IN CONTEMPORARY ART

(M. Sc. Thesis)

Nuray SÜMER

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

June 2014

ABSTRACT

This study has been undertaken at Department of the Painting of the Gazi Fine Arts Institute (GGSER). The phenomenon called *counter* which means dissent, oppositeness in art movements has been analyzed through the concept of *metaphor*, which is described as the "dream universe of language," from the date of definition of contemporary art to today. Opinions expressed about this issue were experienced by the researcher during her practical studies by filtering them through various phases such as reading, observing, and analyzing.

In arts, metaphor means the reinterpretation of images that an artist wants to show by using objects. It is the semiotic which analyzes that interpretation. Understanding the relationship between the exhibiter and the object that is being exhibited helps us in interpreting metaphors while the links between the art and symbols emerge at the point where thought is shaped. Umberto Eco describes a metaphor as "an explanation of thought through shape (Eco, 1992: 79). It is related to the multi-layer structure of metaphors that a concept by being undergone a mental transformation shows something while alluding to something else. A concept undergoes a mental transformation and denotes one thing while alluding to another, which is related to the multi-layer structure of metaphors. An artist turns a design on his or her mind into a symbol by using indicators - just like a thought turns into a shape on a person's mind - because the relationship between shape and content with which an artist establishes an internal bond and forgets ordinary knowledge of objects for a while is a dialectic relationship and constitutes the depth of the work of art.

Counter-metaphors were analyzed on theoretical plane while readings in the field of social sciences, including sociology, philosophy, linguistics, and semiotics were analyzed alongside with historical and current events feeding contemporary artists. An artist's world is shaped by contemporary sociological, economic, and political transformations and creates an artist who thinks, questions, and acts. Many works of arts created by artists in the West and in our country in that context have been meticulously screened and limited by linking them to individual works.

The last section consists of interdisciplinary practices comprising metaphoric explanations in political and social contexts. The researcher had the opportunity to explain her understanding of art shaped on political and philosophical planes in a wide range of platform by making use of pictures, video, placement, or different tools. In addition, the effects of books read, visual experiences and films and works of art watched during the thesis acquired a form in thoughts and permitted words to secure a place in symbols. An attempt was made to assign a meaning to the concept of metaphor on philosophical and political planes through analyses focusing on form, content, technique, and language.

Science Code : 404.7.016

Key Words : Metaphor, language, semiotics, interpretation, symbol

Page Number : 126

Supervisor : Prof. Mehmet YILMAZ

TEŞEKKÜR

Bu tezin hazırlanış amacı, dil içinde önemli bir yere sahip olan metaforların, aynı zamanda kavramsal dünyamıza şekil veren imgelere dönüşümünü sanatsal açıdan incelemektir. Metafor, sanatçıda bir düşünme biçimi olmaya başladığında, düşünce imgeye dönüşür, imgeler gösteren olurken gösterilen de her sanatçının kendi ifadesi olur. Nesne kendi anlamından uzaklaşıp başka yerlere taşındıklarında bu ilişkiyi çözümleyen göstergebilimdir. Özne-nesne ilişkisi içinde ele alınan ve kavramsal bir boyut kazanan sanatçının bilinci, gösteren ve gösterilen üzerinden nesnelleşerek metafora dönüşür.

Metaforlar, siyasetin ve toplumsal olayların içinde uzun zamandır önemli bir rol oynamaktadır. Bu anlayışla ele alınan tez konusu, ‘karşı’ kavramı içerisinde, siyasi, politik, etnik ve kültürel alanlarda sorgulamaya yönelik tüm çalışmalarda bir karşı söylem oluştururlar. Sanatsal pratiklerimin özünü oluşturan bu kavramsal düşünce, çalışmalarına ve kendi öznelime dayalı dil ve nesne bağlamında gerçekleştirdiğim yorumlarıma dayanmaktadır.

Metafor kavramını incelerken geçirdiğim süreçte ve kazanımlarımda bilgi, deneyim, öngörü ve titizliğiyle beni her zaman destekleyen tez danışmanım Prof. Mehmet Yılmaz’a, lisans dönemi son sınıfta ‘metafor’ kavramıyla beni buluşturan ve kavramla ilgili tez konusunu belirlememde katkısı olan değerli hocam Prof. Cebrail Ötgün’e, edebiyat hocası Erdal Elgin’e, video montajlarında Ömer Saylık’a, sabır ve hoşgörülerıyla aileme, arkadaşlarıma ve yardımı dokunan herkese teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
RESİMLERİN LİSTESİ.....	ix
1. GİRİŞ.....	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE ile İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	3
2.1. Felsefenin İzinden	3
2.2. Babil'in Ardından.....	7
2.3. Metafor, Dil ve Anlamlama.....	13
2.3.1. Yazın ve Dilbilim Açısından Eğretileme Türleri	16
2.3.2. Metafor Türleri.....	22
2.4. Metafor ve İmge Dili.....	24
2.5. Metaforu Anlamlandıran Kavramlar	28
2.5.1. Göstergebilim.....	28
2.5.1.1. Gösterge ve Anlamlama	32
2.5.2. Metafor ve Simge İlişkisi	41
2.6. Sanatta Metafor.....	46
2.6.1. Metaforun Sanat Yapıtındaki İlk Görüntüleri	48
2.6.2. Çağdaş Sanatta Karşı Sanat Pratikleri.....	61
2.6.3. Türkiye'de Karşı Metafor Görüntüleri.....	75

	Sayfa
3. UYGULAMALAR ÜZERİNE BULGULAR ve YORUMLAR.....	93
3.1. Videolar.....	93
3.2. ‘Sınırlar ve Faili Meçhuller’ Temalı Uygulama Çalışmaları	98
3.3. Yerleřtirmeler.....	105
3.4. ‘Görünenin Ötesi’ Temalı Fotoğraflar	109
4. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	113
4.1. Sonuç.....	113
4.2. Öneriler	114
KAYNAKLAR	115
ÖZGEÇMİŞ	125

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 2.1.Sanat ve Dil Grubu, <i>Dizin 01</i> , yerleştirme, 1972,.....	14
Resim 2.2. Ördek mi Tavşan mı?.....	22
Resim 2.3. Marcel Duchamp, <i>L.H.O.O.Q.</i> , 1919, Mona Lisa baskısına kurşun kalemle müdahale, 77 x 53 cm.....	23
Resim 2.4. René Magritte, <i>Düşlerin Anahtarı</i> , 1930, tuvale yağlıboya, 38 x 53 cm.....	38
Resim 2.5. René Magritte, <i>İmgelerin İhaneti 1</i> , 1929, tuvale yağlıboya, 62 x 80 cm.....	39
Resim 2.6. René Magritte, <i>İki Gizem</i> , 1966, tuvale yağlıboya, 65 x 80 cm	39
Resim 2.7. Şefik Özcan, <i>Kelimeler ve Şeyler 1</i> , 2008, foto-blok 50 x 60 cm.....	40
Resim 2.8. Sergey Aizenştayn, <i>Potemkin Zırhlısı</i> , 1925, film.....	42
Resim 2.9. Hans Holbein, <i>VIII. Henry</i> , 1536, tuvale yağlıboya, 27.5 x 17.5 cm.	46
Resim 2.10. Eugéne Delacroix, <i>Halka Yol Gösteren Özgürlük</i> , 1830, tuvale yağlıboya, 260 x 325cm.....	47
Resim 2.11. Frédéric Bartholdi, <i>Özgürlük Heykeli</i> , 1884-1886	47
Resim 2.12. Francisco José de Goya, <i>Dedesi Bile</i> , <i>Kaprisler no: 39</i> , 1799, çinko baskı	51
Resim 2.13. Honoré Daumier, <i>Gargantua</i> , 1831, taş baskı, 30,5 x 21.4 cm	52
Resim 2.14. George Grosz, <i>Güneş Tutulması</i> , 1926, tuvale yağlıboya, 210 x 184 cm.....	55
Resim 2.15. John Heartfield, <i>Yaşasın, Tereyağının Hepsi Bitmiş!</i> ,1935, fotomontaj, 21.2 x 30.7 cm.....	56
Resim 2.16. Raoul Hausmann, <i>Mekanik Kafa</i> , 1920, assemblaj, 32.5x21x20 cm	57
Resim 2.17. René Magritte, <i>Minotaure 'ın Kapağı</i> , 1937	59
Resim 2.18. Claude Cahun, <i>Otoportre</i> , 1927, gümüş jelatin baskı, 10.4 x 7.6 cm.....	60
Resim 2.19. Diego Rivera, <i>Meksika 'nın Tarihi</i> , 1929-1935, duvar resmi.....	61
Resim 2.20. Pablo Picasso, <i>Guernica</i> , 1937, tuvale yağlıboya, 360 x 762 cm.....	62

Resim 2.21. Richard Hamilton, <i>Bugünün Evlerini Bu Denli Farklı, Bu Denli Cazip Kılan Nedir?</i> , 1956, kağıt üzerine yapıştırı, 25 x 22.5 cm.....	64
Resim 2.22. Jasper Johns, <i>Üç Bayrak</i> , 1958, tuvale mumlu boya, 76 x 115.5 cm	64
Resim 2.23. Hans Haacke, <i>Almanya</i> , 1993, yerleştirme, Venedik Bieanali	67
Resim 2.24. Joseph Beuys, <i>Ölü Bir Tavşana Yapıtlar Nasıl Anlatılır?</i> , 1965, performans	67
Resim 2.25. Joseph Beuys, <i>Kraliçe Arı</i> eskizi, 1952	68
Resim 2.26. Joseph Beuys, <i>Süpürme</i> , 1 Mayıs, 1972, Karl Marx Meydanı; Berlin	69
Resim 2.27. Joseph Beuys, <i>Süpürme</i> , yerleştirme	69
Resim 2.28. Marina Abramoviç, <i>Ritim 5</i> , 1975, performans.....	71
Resim 2.29. Monoa Hatoum, <i>Yol Çalışmaları</i> , 1985, Londra, performans	72
Resim 2.30. Cindy Sherman, <i>İsimsiz Film Kareleri No-10</i> , 1978, siyah-beyaz fotoğraf, 69,5 x 87,2 cm.....	73
Resim 2.31. Gerilla Kızlar, 2001, performans	74
Resim 2.32. Femen Grubu, 2012, Davos	74
Resim 2.33. Jumana Emil Abboud, <i>Limon Kaçakçılığı</i> , 2006, video.....	75
Resim 2.34. <i>Erörist Kabare</i> , Etcétera ve Uluslararası Erörist hareketi üyeleri Loreto Garin Guzman ve Federico Zuckerfeld'in yerleştirmesi, 2009, 11. İstanbul Bienali	76
Resim 2.35. Ai Weiwei, <i>Ayçiçeği Çekirdekleri</i> , 2010, yerleştirme	77
Resim 2.36. Cihat Burak, <i>Tüketim Toplumu</i> , baskı	78
Resim 2.37. Yüksel Arslan, <i>Kapital'in Güncellenmesi serisinden Arture 188</i> , 1978, kağıt üzerine karışık teknik, 50.5 x 71.5 cm	79
Resim 2.38. Mehmet Güteryüz, <i>General Serisi; İşkenceci</i> , 1973, kağıt hamuru, karışık teknik, 160 x 170 x 140 cm.....	80
Resim 2.39. Aydın Ayan, <i>Elektrik İşkencesi</i> , 1978, tuval üzeri yağlıboya, 160 x 100 cm.....	81
Resim 2.40. Aydın Ayan, <i>Patron</i> , tuval üzeri yağlıboya, 1978, 160 x 100 cm.....	81
Resim 2.41. Erdağ Aksel, <i>Gerilim Nesneleri, 'Kırılğan Komünikasyon'</i> , heykel.....	81
Resim 2.42. Cengiz Çekil, <i>Paramparça</i> , 1998, yerleştirme, 288 adet yıldızlı kalıp, gazete kağıdı, 200 x 280 x 30.5 cm.....	82

Resim 2.43. Bedri Baykam, <i>Demokrasi Kutusu</i> , 1987, suntaya karışık teknik, 220 x 110 x 100 cm.....	83
Resim 2.44. Bedri Baykam, <i>Kubilay'ın Odası</i> , 1987, yerleştirme	83
Resim 2.45. Hale Tenger, <i>Böyle Tanıdıklarım Var II</i> , 1992, duvar yerleştirmesi, pirinç, Priapos, üç maymun heykelcikleri, 700 x 9 x 140 cm	84
Resim 2.46. Selim Birsnel, <i>Kurşun Uykusu</i> , 1995, yerleştirme, insan bedeninin kağıt kalıbı (kağıt, tutkal, grafit tozu)	85
Resim 2.47. Nil Yalter, <i>Başsız Kadın, Göbek Dansı</i> , 1974, video, 30''	87
Resim 2.48. Esra Ersen, <i>Orası Neresi</i> , 2000, video, 7''	87
Resim 2.49. Fikret Atay, <i>Bang Bang</i> , 2003, video filminden bir kare, 2'17''	88
Resim 2.50. Kutluğ Ataman, <i>Peruk Takan Kadınlar</i> , 1998, video yerleştirme.....	89
Resim 2.51. Cebrail Ötgün, <i>El</i> , 1994, yerleştirme, karışık malzeme.....	90
Resim 2.52. Cebrail Ötgün, <i>"Defîne Avı", Güvercin Tedirginliği 5</i> , 2007, tuvale karışık teknik, 60 x 45 cm.....	91
Resim 2.53. Cebrail Ötgün, <i>Güvercin Tedirginliği</i> , 2009, yerleştirme, karışık malzeme	91
Resim 2.54. Mehmet Yılmaz, <i>Cin.s.el Şeyler-21</i> , 2006, tuvale ve pleksiglasa yağlıboya, kağıda dijital baskı, 180 x 180 cm	92
Resim 2.55. Mehmet Yılmaz, <i>İcradan Satılık Genelev</i> , 2010, tuvale akrilik ve dijital kesyap, 122 x 142cm.....	93
Resim 3.1. Nuray Sümer, <i>Buluşma</i> , 2014, video, 3'31.....	96
Resim 3.2. Nuray Sümer, <i>Kurşun Dök-Me</i> , 2014, video, 1'	97
Resim 3.3. Nuray Sümer, <i>Feleğin Oyunu</i> , 2014, video, 1'01'	98
Resim 3.4. Nuray Sümer, <i>Sınırlar ve Faili Meçhuller 1</i> , 2014, tuvale karışık teknik, 120 x 100 cm.....	99
Resim 3.5. Nuray Sümer, <i>Sınırlar ve Faili Meçhuller 2</i> , 2014, tuvale karışık teknik, 120 x 100 cm.....	100
Resim 3.6. Nuray Sümer, <i>Sınırlar ve Faili Meçhuller 3</i> , 2014, tuvale karışık teknik, 120 x 100 cm.....	101
Resim 3.7. Nuray Sümer, <i>Kurşun Tepesi</i> , 2014, tuvale karışık teknik, 120 x 100 cm	102

Resim 3.8. Nuray Sümer, <i>Özgül Ağırlık</i> , 2014, tuvale karışık teknik, 120 x 100 cm.....	103
Resim 3.9. Nuray Sümer, <i>Ağır Mektup 1</i> , 2014, tuvale karışık teknik, 50 x 40 cm	104
Resim 3.10. Nuray Sümer, <i>Ağır Mektup 2</i> , 2014, tuvale karışık teknik, 50 x 40 cm	104
Resim 3.11. Nuray Sümer, <i>Ağır Mektup 3</i> , 2014, tuvale karışık teknik, 50 x 40 cm	105
Resim 3.12. Nuray Sümer, <i>İç Bilgi</i> , 2014, yerleştirme	106
Resim 3.13. Nuray Sümer, <i>Göbek Bağı Kesilmeyen Ruhlar 1</i> , 2014, yerleştirme	107
Resim 3.14. Nuray Sümer, <i>Göbek Bağı Kesilmeyen Ruhlar 2</i> , 2014, yerleştirme	108
Resim 3.15. Nuray Sümer, <i>Devletin Ağzı Süt Kokmaz</i> , 2010, heykel.....	109
Resim 3.16. Nuray Sümer, <i>Görünenin Ötesi 1</i> , 2014, fotoğraf, 30 x 41 cm	110
Resim 3.17. Nuray Sümer, <i>Görünenin Ötesi 2</i> , 2014, fotoğraf, 30 x 41 cm	111
Resim 3.18. Nuray Sümer, <i>Görünenin Ötesi 3</i> , 2014, fotoğraf, 30 x 41 cm	112
Resim 3.19. Nuray Sümer, <i>Görünenin Ötesi 4</i> , 2014, fotoğraf, 30 x 41 cm	112